

Betreft: Aanbevelingen Milieudefensie voor verkiezingsprogramma

Amsterdam, 25 juli 2023

Geachte leden van de programmacommissie,

We zitten midden in de klimaatcrisis. Tegelijkertijd is de ongelijkheid in de samenleving groot¹. De klimaatcrisis moet voortvarend aangepakt worden en daarbij wordt de roep vanuit de samenleving om rechtvaardige klimaatmaatregelen steeds luider. Een eerlijk klimaatbeleid is voor Nederlandse burgers een topprioriteit.² Het noodzakelijke klimaatbeleid gaat alleen slagen als mensen met lagere en middeninkomens daar voordeel van hebben en bedrijven hun aandeel leveren aan verduurzaming. Daarom dient een rechtvaardige verdeling van kosten en baten van klimaatbeleid centraal te staan.³

Dit betekent dat:

- iedereen gezond kan eten, een warm huis heeft, een goed inkomen en familie en zorg kan bereiken
- de overheid zorgt voor eerlijk en ambitieus klimaatbeleid en de uitstoot van broeikasgassen reduceert in lijn met het Parijsakkoord, minimaal 65% broeikasgasreductie in 2030 (ten opzichte van 1990) en klimaatneutraal in 2040
- de overheid en bedrijven verantwoordelijkheid krijgen en nemen voor vermindering van onze voetafdruk over de grens
- er een klimaatplicht komt voor vervuilende bedrijven en financiële instellingen, zodat ook zij hun beleid in lijn brengen met het klimaatakkoord van Parijs, een eerlijke bijdrage leveren aan de kosten van klimaatbeleid, en worden uitgesloten van overheidssubsidies en -opdrachten zolang hun klimaatplannen onvoldoende zijn

Klimaatplicht voor vervuilende bedrijven

Vervuilende bedrijven verduurzamen te langzaam, maar staan wel vooraan bij het uitdelen van subsidies, zelfs als ze veel winst maken. Om draagvlak voor daadkrachtig klimaatbeleid te behouden is het van belang dat klimaatkosten rechtvaardig worden verdeeld. In het vonnis van de Shell-Klimaatzaak heeft de rechter bepaald dat Shell haar uitstoot dient te verminderen in lijn met het Parijs Klimaatakkoord. Deze verplichting zou moeten gelden voor alle bedrijven. Dit kan worden bereikt door de invoering van een **klimaatplicht** die bepaalt dat:

- Bedrijven zich aan de norm van het Klimaatakkoord van Parijs houden. Dit betekent dat bedrijven een **Parisproof klimaatplan** volgen dat toeziet op voldoende reductie in de gehele keten (scope, 1, 2, en 3).

¹ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/03/07/eigentijdse-ongelijkheid>

² <https://www.ioresearch.nl/actueel/wrr-eerlijke-verdeling-klimaatkosten-belangrijk-voor-draagvlak/>

³ <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2023/02/16/rechtvaardigheid-in-klimaatbeleid>

- De Parijs-norm wordt gehandhaafd door geen **subsidies en overheidsopdrachten** te verstrekken aan bedrijven zonder goed klimaatplan. Bedrijven die aan de norm voldoen, komen wel in aanmerking. Publieke financiering wordt zo alleen ingezet voor processen en bedrijfsmodellen die werkelijk toekomstbestendig zijn en de overgang maken naar klimaatneutraal.
- Grote vervuilers betalen mee aan het aanpakken van gevaarlijke klimaatverandering. Er komt een **Klimaatbelasting** voor grote vervuilende bedrijven. De rekening voor de duurzame transitie mag niet op het bord van de burger belanden. Om dat te voorkomen komt er een belastingprikkel die zorgt dat vervuilende bedrijven sneller gaan verduurzamen. Hoe eerder ze dat doen, hoe eerder ze van die belasting af zijn.

Schone en betaalbare energie

Voor een succesvolle energietransitie is burgerparticipatie en een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten zeer belangrijk, zodat alle inkomensgroepen de transitie kunnen maken naar duurzame en betaalbare energie. Prioriteit voor mensen in energie-armoede, energiebesparing en woningisolatie zouden het uitgangspunt moeten vormen van het beleid.

Daarnaast dienen beleid, subsidies en belastinginstrumenten ervoor te zorgen dat we overgaan op minder vervuiling, verspilling en materiaalverbruik.

Nederland heeft de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een rechtvaardige energietransitie in andere werelddelen. De vraag naar grondstoffen en groene energie in het Noorden mag Zuidelijke landen niet ondermijnen in het behalen van sociale- en milieudoelstellingen, waaronder de lokale energietransitie. Bij een rechtvaardige energietransitie hoort ook dat de afbouw van fossiele industrie in het Globale Zuiden op een juiste, rechtvaardige manier gebeurt.

- In het klimaatbeleid is **energiebesparing** prioriteit nummer één, met bijzondere aandacht voor mensen in energie-armoede.
- De overheid start een grootschalig **isolatie-offensief** om de woningengraad versneld en vergaand te isoleren en waar mogelijk van het gas af te halen, te beginnen in buurten met de meeste energiearmoede. Mensen met lage- en middeninkomens worden hierbij financieel en praktisch ontzorgd.
- De **energiebelasting** wordt hervormd. Bedrijven die veel energie verbruiken gaan meer belasting betalen. Het **degressieve tarief** wordt daarom stapsgewijs omgezet in een progressief tarief met een belastingvrije voet voor de huishoudens. Die kosten worden gedekt door het gebruik boven de basishoeveelheid te belasten via een tweede schijf.
- De Nederlandse **CO₂-heffing** voor de industrie gaat minimaal naar € 250 per ton in 2030.
- Meer energieopwekking komt in publieke handen, met speciale aandacht voor coöperaties. Het streefdoel uit het Klimaatakkoord van 50% **lokaal eigendom** van hernieuwbare elektriciteit op land wordt een verplichting. Transport- en distributienetten blijven zo veel mogelijk in publieke handen (eigendom en beheer).
- **Materiaalgebruik** wordt verminderd door (strengere) normen te stellen voor circulair ontwerp, recycling, hergebruik en reparatie.
- Medewerkers van (fossiele) industrie die verandert en/of verdwijnt krijgen de mogelijkheid om vaardigheden te ontwikkelen voor de **groene banen** van de toekomst. En voor wie dat nodig heeft, komt er een sociaal vangnet.
- **Burgerparticipatie** wordt een verplicht onderdeel van klimaat- en energiebeleid.
- Nederland garandeert en bevordert lokale energietoegang en eigendom in het **Globale Zuiden** zodat ook mensen in deze landen hun energietransitie kunnen waarmaken. Nederland neemt daartoe duurzaamheidscriteria en internationale instrumenten zoals 'Free Prior Informed Consent' (FPIC) en 'the right to say no' op in haar grondstoffenbeleid en het grondstoffenbeleid van de EU.
- Er gaat geen publieke steun naar compensatie van CO₂ en andere **onbewezen oplossingen**.

Bereikbaarheid centraal bij mobiliteit

Om volwaardig te kunnen deelnemen aan de maatschappij is het van belang dat iedereen werk, winkels, onderwijs, natuur, zorg en sociale contacten kan bereiken, ook zonder eigen auto. Juist mensen met lagere en modale inkomens verdienen ondersteuning om ook voor hen de noodzakelijke basisbereikbaarheid te garanderen. Daarvoor is betaalbaarder OV en een beter publiek vervoer nodig. Bij de luchtvaart is vanwege klimaatcrisis, geluidsoverlast en fijnstof verdere krimp noodzakelijk omdat technologische innovaties onvoldoende oplossingen kunnen bieden. Daarnaast gaat de emissiereductie van verkeer en vervoer omhoog, zodat deze sector ook in verhouding bijdraagt aan het behalen van de klimaatdoelen.

- Er komt een **basisbereikbaarheidsnorm** voor alle Nederlanders.
- Er wordt geïnvesteerd in verbetering van het OV en er komen aanvullende snelle buslijnen op bestaande snelwegen en aanvullend **publiek deelvervoer** dat toegankelijk is voor alle inkomens.
- De **kilometerheffing** wordt progressief, dus hoe meer je rijdt, hoe hoger de kilometerprijs. De hoogte van het tarief verschilt per regio. Gemeenten krijgen de mogelijkheid van een cordonheffing.
- Nederland zet zich in voor betere en goedkopere **internationale treinverbindingen**.
- Er komt een **veelvliegerstax** voor de luchtvaart die oploopt voor mensen die meerdere keren per jaar vliegen.
- De **luchtvaart krimpt** in lijn met de anderhalve graden-doelstelling uit het Parijsakkoord.

Duurzaam gezond voedsel en een groen perspectief voor de landbouw

Iedereen moet duurzaam en gezond voedsel kunnen eten. De landbouw wordt geholpen om daarvoor te zorgen met kringlooplandbouw. Kringlooplandbouw pakt beter uit voor het klimaat, de biodiversiteit, volksgezondheid, dierenwelzijn en de portemonnee van de boer(in). Om dit te realiseren is een grotere bijdrage aan de landbouwtransitie nodig van grote bedrijven in de sector ('Big Agro').

- Er komt een **transitiebelasting** voor ketenpartijen. Toeleveranciers, banken en afnemers helpen daarmee om de omslag naar kringlooplandbouw te financieren. Zo komt de rekening niet bij mensen met een kleine beurs en boeren terecht.
- De overheid maakt de ketenpartijen in de voedsel- en landbouwsector verantwoordelijk voor het verhogen van het aandeel **plantaardige eiwitten** naar 70%.
- **Gezonder en duurzamer voedsel** wordt bereikbaar gemaakt voor een grotere groep mensen door via aanpassing van BTW-tarieven vlees duurder te maken. En groente, fruit en peulvruchten juist goedkoper.
- kringlooplandbouw betekent ook het afbouwen van overzeese **veevoerimporten en kunstmestgebruik**.
- **Ontbossingsproducten** verdwijnen uit de schappen en uit de handel. Dit betekent o.a. het uitbreiden van de EU-deforestation directive⁴ naar meer producten.

Financiële sector in lijn met de doelen voor klimaat en biodiversiteit

In het Parijsakkoord is overeengekomen geldstromen in lijn te brengen met een traject naar broeikasgasarme en klimaatveerkrachtige ontwikkeling. In het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework staat dat geldstromen in lijn moeten komen met dit biodiversiteitsraamwerk. Vrijwillige standaarden, convenanten en commitments hebben onvoldoende verandering gebracht: nog steeds steekt de financiële sector ons geld in activiteiten die de klimaat- en natuurcrisis aanwakkeren. Wetgeving is nodig om ervoor te zorgen dat de financiële sector voluit gaat bijdragen aan een rechtvaardige transitie:

- **Financiële instellingen** worden verplicht om al hun activiteiten in de hele keten in lijn te brengen met het doel de wereldwijde opwarming te beperken tot anderhalve graad en biodiversiteitsverlies te stoppen.
- Er gaat geen geld naar **ontbossing**. De wettelijke Europese zorgvuldigheidsplicht inzake ontbossing⁵ wordt uitgebreid naar financiële instellingen.
- Nederland zet zich pro-actief in voor **ambitieuze Europese regelgeving** om klimaat en andere duurzaamheidsthema's te integreren in rapportage en prudentiële vereisten.

⁴ https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/deforestation/regulation-deforestation-free-products_en

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1115&qid=1687867231461>

- Een **transitiebelasting** (zie vorige paragraaf) zorgt ervoor dat ook banken gaan meebetalen aan de transitie naar een duurzaam landbouw- en voedselsysteem.

Sneller fossielvrij

In het Parijsakkoord is overeengekomen dat landen ernaar streven om de opwarming van de aarde te beperken tot anderhalve graad. Dit is een verplichting richting toekomstige generaties én mensen die nu al te lijden hebben onder de gevolgen van de klimaatcrisis. Volgens het IEA Net Zero-rapport ⁶ en het laatste IPCC-rapport ⁷ betekent dit dat er geen ruimte is voor nieuwe olie- en gasprojecten. Ook een deel van de huidige productie van fossiele brandstoffen zal vroegtijdig moeten stoppen.

- **Fossiele subsidies** worden beëindigd.
- Er komen geen nieuwe vergunningen voor olie- en gasvelden, op land en op zee. Er komt een afbouwplan voor de huidige olie- en gasproductie.
- Er komt geen **financiële steun** van de overheid voor bestaande fossiele infrastructuur in het buitenland. En de uitzonderingen op de Glasgow-verklaring onder het mom van leveringszekerheid gaan van tafel.
- Fossiele industrie krijgt geen toegang meer tot het beleidsproces: **fossil free politics**.
- **Exportkredietverzekeringen** worden als financieringsinstrument voor de energietransitie volledig hervormd en afgestemd op de ontwikkelingsdoelstellingen.

Bedrijven ondernemen maatschappelijk verantwoord

De Nederlandse overheid en onze bedrijven moeten verantwoordelijkheid nemen voor het voorkomen van negatieve klimaatimpact, milieu-impacts en mensenrechtenschendingen over de grens. Dat maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) in wereldwijde waardeketens wettelijk verplicht wordt, daarover is iedereen het inmiddels eens. De Nederlandse overheid dient er met effectief beleid (wetgeving en andere instrumenten) voor te zorgen dat bedrijven zich middels een 'due diligence-proces' houden aan de (in 2023 gemoderniseerde) OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

- De Nederlandse overheid voert in 2024 **due diligence-wetgeving** in die in lijn is met de OESO-richtlijnen. Deze richtlijnen zijn het te hanteren internationale normenkader.
- Ook de implementatie van eventuele Europese wetgeving voor verantwoord ondernemen in Nederland dient in lijn te zijn met de OESO-richtlijnen.
- De Nederlandse overheid zet zich er actief voor in dat de **Europese wetgeving voor verantwoord ondernemen** die momenteel wordt voorbereid in lijn is met de OESO-richtlijnen.
- De Nederlandse overheid stelt een **ambitieuw doel** voor de naleving van de OESO-richtlijnen vast: alle bedrijven (met uitzondering van ZZP-ers) passen due diligence toe in 2030. Beleid voor sectorale samenwerking sluit hierop aan.
- De Nederlandse overheid zorgt zelf voor het goede voorbeeld door in 2024 het **Maatschappelijk Verantwoord Inkoopbeleid** in lijn te brengen met de OESO-richtlijnen en het uitvragen van de naleving van de OESO-richtlijnen op te nemen in de Aanbestedingswet voor alle Nederlandse overheden.
- De Nederlandse overheid dwingt (met andere voorlopers) deelname af van de EU, aan de onderhandelingen voor een bindend VN-verdrag 'Mensenrechten en bedrijfsleven'⁸, middels een officieel verzoek tot een onderhandelingsmandaat aan de Europese Commissie.

Eerlijke handel

De huidige handelsregels en -praktijken hinderen de energietransitie, omdat handelsverdragen nog niet gestoeld zijn op eerlijkheid en duurzaamheid in de hele keten. Het is van belang dat het claimrecht van grote bedrijven van tafel gaat. Want het creëert een separaat, half-privaat rechtssysteem voor grote bedrijven. Dit is onrechtvaardig ten opzichte van burgers en kleine bedrijven. Handel vindt plaats binnen de anderhalve graden-doelstelling van

⁶ <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022>.

⁷ <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>

⁸ <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/wg-trans-corp/igwg-on-tnc>

Parijs. Dit houdt in dat handelsverdragen duurzame producten bevorderen en dat sterk vervuilende producten uitgesloten zijn van handelsverdragen.

- Nederland stemt niet in met handelsverdragen die **claimrecht van bedrijven** bevatten, tot landbouwintensivering leiden, voor toename van CO2-uitstoot zorgen, of ontbossing versnellen.
- Nederland stemt niet in met het momenteel voorliggende **EU-Mercosur handelsverdrag** omdat dit onvoldoende garanties bevat wat betreft het voorkomen van toename van CO2-uitstoot, landbouwintensivering en ontbossing.
- Lopende **bilaterale investeringsbeschermingsovereenkomsten** die claimrecht voor grote bedrijven bevatten worden opgezegd. Naar voorbeeld van de Energy Charter Treaty.
- **Diplomatieke steun** aan fossiele projecten wordt beëindigd. Bedrijven die voor meer dan 80% investeren in fossiele brandstoffen worden door overheidsinstellingen uitgesloten van handelsmissies, steun van de handelsposten en ondersteuning van andere activiteiten.

Bossen en Biodiversiteit

Terwijl Europese overheden vragen van tropische bossenlanden dat ze ontbossing stoppen, gaan de bossen in Europa ook achteruit, zowel in termen van biodiversiteit als van biomassa en daarmee koolstofopslag. Daarom is het belangrijk dat Nederland zich inzet voor invoering van een sterke EU-bossenwet en voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering van bosgebieden in Nederland en Europa.

- Nederland maakt strikte afspraken over het stoppen van overmatige **houtkap**, het bevorderen van biomassa en oude bomen in een natuurlijker bos en het stoppen van bodemverstoring.
- Investeer internationaal in formalisering van **landrechten** van inheemse en lokale bevolking en bevorder bosbeheer door deze gemeenschappen als invulling van klimaat- en biodiversiteitsdoelen.
- De Nederlandse overheid zet zich in om met producentenlanden **de oorzaken van ontbossing** aan te pakken in het kader van de EU-Bossenwet.
- Nederland maakt een overtuigend actieplan om doelen van het nieuwe **Global Biodiversity Framework** te halen, waarin natuurgebieden fors worden uitgebreid en er een inhaalslag plaatsvindt op natuurkwaliteit.

Wij wensen u veel succes met het schrijven van het verkiezingsprogramma en gaan hierover graag met u in gesprek. Met vragen of voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Laura van Tamelen, coördinator Public Affairs, laura.van.tamelen@milieudefensie.nl, 06-295 938 72

Kirsten Sleven, campaigner Klimaatrechtvaardigheid & Energie, kirsten.sleven@milieudefensie.nl, 06-477 564 07

Met warme groet,

Donald Pols
Directie-Bestuur Milieudefensie

